

ATITUDINEA OPOZIȚIEI DEMOCRATICE FAȚĂ DE RĂZBOIUL ÎMPOTRIVA URSS

Maria Dobroi

Aflat în misiune la București, ministrul Elveției René André Rodolphe de Weck notează într-un raport, că „ostilitatea cunoscută a opiniei publice române față de Rusia lui Stalin se transformă în febră războinică”¹.

Intensele pregătiri militare erau cunoscute liderilor democrați, care, continuau să spera că un război împotriva U.R.S.S nu se va declanșa. Informațiile adunate din cercurile evreiești, din indiscreția unor înalți funcționari din minister, arătau însă că războiul era inevitabil.

Ioan Hudiță este informat telefonic de directorul ziarului *Universul*, după miezul nopții în 22 iunie 1941, că „la tipografia sa, sub pază strict militară, se tipărește declarația de război contra Sovietelor”², ce urma să fie difuză în zori.

Într-adevăr, duminică 22 iunie 1941, ziarele prezentau cu titluri de-o șchioapă proclamațiile către țară și armată ale generalului Antonescu, care anunță că împreună cu Germania „România începe războiul sfânt, pentru dezrobirea Basarabiei, Bucovinei și pentru nimicirea bolșevismului”³.

Liderii democrați așteptau însă desfășurarea evenimentelor, întrucât nu se puteau pronunța deschis împotriva războiului pentru redobândirea pământurilor românești dat fiind faptul că el este „acceptat de întreaga opinie publică românească”⁴. Același lucru este întărit și de Alexandru Cretzeanu care afirma „curentul care domina orientarea opiniei publice era favorabil recuceririi provinciilor noastre pierdute și prin aceasta ștergerii umilinței suferite în anul precedent. De altfel, Partidul Național Țărănesc avea numeroși partizani printre țărani români din Basarabia. De aceea, la început Maniu nu era în situația de a declara deschis că se împotrivesc războiului”⁵.

Deși opoziția democratică nu a agreat ideea alianței lui Antonescu cu Hitler într-un conflict cu Rusia, aceasta nu înseamnă că este dezinteresată de soarta provinciilor românești răsăritene și nu ar fi dorit să le vadă reintegrându-se cu țara, chiar și cu prețul alăturării de Germania. Și aceasta, deoarece pe de o parte cele două partide au fost cele care au realizat unirea și recunoașterea ei internațională în perioada 1919-1920. De asemenea, ele au purtat negocieri cu guvernul sovietic pentru

¹ *Magazin istoric* - serie nouă, an XXIV, 1990. aprilie, p. 34.

² Ioan Hudiță, **Jurnal Politic (9 februarie-21 iunie 1941)**, Iași, Institutul European, 2002, p. 199.

³ Mihail Sebastian, **Jurnal (1935-1944)**, București, Editura Humanitas, 1996, p. 349.

⁴ **Istoria Partidului Național Țărănesc. Documente (1926-1947)**, București, Editura Arc, 2000, 1994, p. 217.

⁵ Alexandru Cretzeanu, **Ocazia pierdută**, Iași, Institutul European, 1998, p. 90-91.

recunoașterea de drept și de facto a Unirii Basarabiei în perioada interbelică. Pe de altă parte, la ultimatumul sovietic „protestaseră prin liderii lor (Iuliu Maniu, Ion Mihalache, dr. N. Lupu, Dinu Brătianu și alții), împreună cu alți șefi de partide (Nicolae Iorga, A.C. Cuza) împotriva cedării Basarabiei și nordului Bucovinei”⁶.

În consecință, liderii celor două partide suspendă, pentru o vreme, critica la adresa politicii externe a lui Antonescu, ceea ce înseamnă că de fapt aprobă tacit acțiunea militară de recuperare a provinciilor. Așa se face, că Iuliu Maniu adresează generalului, în 6 iulie 1941, o emoționantă scrisoare în care printre altele afirmă cu înfocat patriotism : „Astăzi, când armata română își varsă cu atâta abundență sângele ei românesc pentru întregirea patriei și gloria națiunii Române, nu pot să intru în polemică cu acela care este chemat să ducă oștirea noastră la izbândă... Orice păreri am, ele sunt puse în slujba celui mai desăvârșit patriotism. Să ne refacem hotarele țării aceasta este deviza zilei de azi. Acolo unde fâlfâie steagul țării, acolo bate și acolo trebuie să bată inima fiecărui român”⁷.

Când luptele grele pentru dezrobirea celor două străvechi provincii românești se apropiau de final, Iuliu Maniu adresează iarăși o scrisoare lui Antonescu în care exprimă nu doar aprobarea, ci și admirația pentru opera militarului: „Întreaga națiune a fost cuprinsă de nespusă bucurie, când a aflat că Cernăuții, Chișinăul și alte orașe au fost eliberate de cotropitori[...]. Bucuria și satisfacția noastră a tuturor românilor va fi fără margini, nu numai pentru că am recâștigat două provincii frumoase și că am readus milioane de suflete românești la vatra strămoșească ci și pentru că jertfa sângelui scump al armatei noastre glorioase, a reparat rușinea pe care cârmuitorii înconștienți de pe vremuri au adus-o țării noastre. Recunoștința țării pentru generalii, ofițerii și soldații români și pentru dumneavoastră, domnule general, comandantul de căpetenie, va fi eternă”⁸.

Concepția politică a lui Maniu, cu privire la acest aspect, a fost prezentată și în timpul audierilor la procesul mareșalului Antonescu. El înțelegea ca România să profite de conjunctura creată în Europa pentru reluarea Basarabiei și Bucovinei, dar nu prin purtarea războiului cu U.R.S.S.: „Raționamentul meu a fost următorul: noi, pământul Basarabiei și Bucovinei, nu-l putem câștiga, nici prin război, nici prin acțiune diplomatică fără o înțelegere cu Rusia, deci evident că a duce război... putea părea un lucru prea forțat”⁹, dar «pentru că era clar că în prima fază a războiului, Germania va avea succese importante față de Rusia», «găseam absolut greșit ca să lăsăm ca armata germană să puie mâna pe Basarabia și Bucovina prin ceea ce și-ar fi întărit biruința sa de

⁶ Alexandru Dușu, Mihai Retegan, **Eliberarea Basarabiei și a nordului Bucovinei (22 iunie –26 iulie 1941)**, București, Editura Fundației Culturale Române, 1999, p. 189.

⁷ Mareșal Ion Antonescu, **Epistolarul Infernului**, București, Editura Viitorul Românesc, 1993, p. 189.

⁸ **Ibidem**, p. 194-195.

⁹ **Procesul mareșalul Antonescu. Documente II**, București, Editura Saeculum I.O., Editura Europa Nova, 1995, p.17.

a realiza spațiul său vital la care tindea»¹⁰. În concluzie, sintetizează președintele Tribunalului, opinia lui Maniu era că: „în acele împrejurări era preferabil să ocupe armata română, decât armata germană”¹¹. Cum recuperarea Basarabiei și Bucovinei nu se putea face în mod pașnic, soluția a fost recurgerea la război. Războiul este considerat însă legitim, în conformitate cu dreptul internațional: „Pierderea acestor provincii – afirmă Maniu, în aceeași scrisoare din 18 iulie 1941, nu s-a datorat, nici vreunei hotărâri a unei instanțe internaționale, nici hotărârii națiunii înseși, prin reprezentanții ei legal împuterniciți. Lupta armatelor române pentru recuperarea lor nu este prin urmare agresiune, cu intențiuni de cucerire, intențiuni care trebuie să ne fie străine ci urmarea unei invazii, care trebuia respinsă din primul moment”¹².

Înainte de război, opoziția a găsit un punct de vedere comun cu Antonescu, în necesitatea eliminării de la putere a legionarilor. Acum, în prima fază a războiului, Antonescu avea sprijinul partidelor istorice, lucru dovedit de afirmațiile lui Maniu: „în această luptă întreaga națiune și toți fiii ei trebuiau să se înscrie sub drapel sau acolo unde cred că pot fi utili, în serviciul voinței naționale unanime de a ne păstra hotarele și a recâștiga Basarabia, Bucovina și toate provinciile pierdute prin slăbiciunea unei cârmuiri vinovate, impusă țării prin lovituri de stat”¹³.

Se afirmă că Ion Mihalache ar fi plecat voluntar pe frontul de est¹⁴, fapt însă contrazis de chiar ilustrul țărănist, care spunea că a doua zi după pornirea războiului, a cerut ca în caz de mobilizare, fiind maior în rezervă, să fie repartizat pe front. Chemat, însă prin ordin, pentru a fi mobilizat la Comandamentul de căpetenie al Armatei, refuză propunerea lui Antonescu, pe 5 august 1941, de a avea „o utilizare cu caracter politic”¹⁵, pe lângă mareșal. El i-a cerut lui Antonescu să oprească armata la Nistru. A fost demobilizat fără să fi primit nici o soldă. În schimb, istoricul Gheorghe Brătianu, într-un elan patriotic a plecat pe frontul de răsărit, fiind chiar decorat.

Dacă în privința derulării operațiunilor militare până la linia Nistrului Iuliu Maniu nu a avut obiecții majore, altfel stătea situația cu privire la măsurile politice, pe care guvernul intenționa să le ia pentru organizarea administrativă și economică a celor două provincii. În iulie 1941, Mihai Antonescu declara presei: „Până în momentul când vom face declarațiunea de anexiune formală și aceasta nu o putem face, decât în momentul când ostilitățile sunt terminate sau chiar ajung la un punct care ne îngăduie anexiunea formală, până atunci din punct de vedere al dreptului pur, noi ne găsim într-o ocupațiune militară și regimul legal este condus de legile războiului”¹⁶.

¹⁰ *Ibidem*, p. 16.

¹¹ *Ibidem*, p. 18.

¹² *Epistolarul Infernului...*, p. 194.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Valeriu-Florin Dobrinescu, Ion Constantin, *Basarabia în anii celui de-al doilea război mondial (1939-1947)*, Iași, Institutul European, 1955, p. 228.

¹⁵ *Procesul mareșalul Antonescu...*, p. 118-119.

¹⁶ *Evreii din România între anii (1940-1944)*, vol. II, București, Editura Hasefer, 1996, p. 264.

Iuliu Maniu atrage atenția asupra greșelii ce s-ar săvârși, dacă s-ar proceda cu neatenție într-o problemă de drept public și de drept internațional. El reproșează lipsa de precizie a termenilor folosiți, fapt care ar putea da naștere unor confuzii grave: „despre care ostilități este vorba: acelea pentru Basarabia și Bucovina, sau acele contra Rusiei, sau acele ale conflictului armat mondial?”. În aceeași măsură consideră că este o eroare de încadrare juridică: „pentru ce trebuie un decret de «anexiune»?». Basarabia și Bucovina s-au contopit în Regatul României pe baza autodeterminării cu 23 de ani înainte, prin hotărârile de unire, aduse în adunările naționale. Pentru ce trebuie acum un nou decret de anexiune care dă o altă înfățișare bazei de drept a unirii acestor două provincii cu patria mamă?”¹⁷.

Deci, Maniu respinge instaurarea unui regim de „ocupație belică”, chiar tranzitoriu și susține, dovedind o foarte bună cunoaștere a teoriei și practicii dreptului internațional al vremii, ca simultan „cu reocuparea acestor provincii trebuie un «restitutio in integrum» și apoi măsuri de guvernământ, care urmează în mod firesc din experiențele trecutului, respectând hotărârile de unire ale provinciile”¹⁸. Chiar dacă aceste provincii au fost luate prin forță de sovietici în 1940, România a continuat să dețină dreptul de suveranitate și după anexarea lor. În momentul redobândirii lor, suveranitatea urma să se exercite „de facto” și „de iure”¹⁹.

Iuliu Maniu a analizat și problema organizării noii administrații în aceste provincii cu grija de a nu repeta greșelile din perioada interbelică, când erau tratate ca niște colonii bune pentru reciclarea unor elemente de conducere corupte, autoritare, abuzive din vechiul regat și care, ajunse aici, se manifestau ca niște satrapi îndepărtând populația de la unitatea sufletească cu țara.

El propune, în consecință, ca principii de organizare: descentralizarea administrativă, autonomia locală, prin „constituirea din localnici a consiliilor provinciale județene, de plase și comune, pentru a sfătui și controla organele și a le da îndrumări practice, așa încât, viața administrativă să fie considerată ca a lor iar nu impusă din afară, iar răspunderea eventualelor greșeli care s-ar face să nu fie a puterii centrale”²⁰. Toate aceste măsuri ar fi însemnat restabilirea unui regim democratic.

Una din problemele cele mai acute pentru țară era cea a atitudinii pe care urma să o adopte Antonescu față de războiul germano-sovietic: se va opri la Nistru, cum dăduse asigurări și altădată sau va continua alături de Hitler? Maniu declară categoric: „Nu este admisibil să ne prezentăm ca agresori față de Rusia, astăzi aliata Angliei, probabil învingătoare pentru alt obiectiv, decât Bucovina sau Basarabia în tovărășie de arme cu Ungaria și cu Axa”²¹. Dacă s-ar aventura peste Nistru, - comentează Maniu - ar apărea și o altă consecință la fel de gravă și periculoasă: „Opinia publică maghiară și

¹⁷ **Epistolarul Infernului...**, p. 193.

¹⁸ **Ibidem**.

¹⁹ Alexandru Duțu, Mihai Retegan, **op.cit.**, p. 334.

²⁰ **Epistolarul Infernului...**, p. 192.

²¹ **Ibidem**, p. 195.

conducătorii ei sunt într-un mod semnificativ frământați, iar ideea tot mai vânturată de publicitatea maghiară și de cercurile lor importante este că spațiul vital al României este la est de Carpați, iar al Ungariei în partea de vest a Carpaților. Nu-i admisibil ca noi să servim argumente și motive în sprijinul celor ce urmăresc să ne împingă spre răsărit, eliminându-ne din cetatea naturală a Transilvaniei, leagănul românismului”²².

De altfel, cu o zi înainte pe 17 iulie 1941 și Mihai Antonescu a declarat jurnaliștilor români și străini ca în relațiile cu Ungaria „paharul este plin și de acum înainte noi vom ști să răspundem așa cum se cuvine perfidiilor maghiare”²³. Bilanțul campaniei pentru dezrobirea Basarabiei și Bucovinei de nord nu era dintre acela mai încurajatoare. „Pentru România – scrie diplomatul René de Weck pe 2 august 1941 – războiul devine o povară din ce în ce mai grea. Pierderile sunt estimate la mai mult de 100.000 de morți, răniți și dispăruți ceea ce este enorm pentru o campanie de 6 săptămâni și pentru o armată ale cărei forțe angajate pe front nu depășesc 500.000 oameni”²⁴. În armată entuziasmul este tot mai redus, apare îndoiala cu privire la oportunitatea continuării războiului peste Nistru: „De când românii au atins vechile lor fronturi, soldații manifestă puțină ardoare să se bată pentru «regele Prusiei». Această stare de spirit care este cea a opiniei [publice] în marea sa majoritate neliniștește atât la Berlin, cât și la București”²⁵.

Liderul țărănist nu este impresionat de succesele momentane ale Conducătorului, care trăiește într-o mare euforie, și reia critica la adresa regimului său autoritar cu mai multă virulență. Analizând pe mai multe pagini relația de colaborare economică cu Germania, Maniu trage concluzia că de fapt este vorba de „capitularea română față de germani”²⁶, de o invazie, „o acaparare”²⁷ germană. Tabloul economic, pe care-l construiește, este într-un total asemănător în idei cu cel care creionat de Dinu Brătianu mai înainte. În aceste împrejurări „sprijinirea națiunii și independenței ei pe toate domeniile rămân vorbe goale. Un drapel poate flutura și peste un lagăr de sclavi, pentru a arăta naționalitatea sclavilor”²⁸.

România era, cu alte cuvinte, o țară aflată sub ocupație germană, după opinia liderilor democrați. Chiar și cu o suveranitate limitată²⁹, România se află indiscutabil sub dominația politică și economică germană. În orice moment, acest statut încă favorabil putea fi transformat într-un regim de ocupație militară. Numai prezența lui Antonescu în fruntea statului a putut împiedica o asemenea consecință. Din acest

²² *Ibidem*, p. 196-197.

²³ *Magazin istoric*, serie nouă, an XXIV, 1990, septembrie, p. 38.

²⁴ *Ibidem*, p. 34-35.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Epistolarul Infernului...*, p.218.

²⁷ *Ibidem*, p. 232.

²⁸ *Ibidem*, p. 233.

²⁹ Ion Șuța, **România la cumpăna istoriei. August 1944**, București, Editura Științifică, 1991, p. 102.

punct de vedere, multe din pretențiile liderilor democrați erau nerealiste și utopice iar Antonescu, avea de ce să fie înfuriat.

Este, credem noi, deosebit de relevantă și o radiografie a stărilor de spirit din societatea românească a timpului, mai ales că opoziția democratică se consideră ca fiind adevărata exponentă a moșilor, în contradicție cu Antonescu, care sensibil la acest punct, organizează periodic plebiscite, e drept prin vot deschis și deci criticabile, care îi aduc și o majoritate de voturi.

Așadar, ce se constată? „Din comentarii și tot felul de conversații, ascultate prin localuri publice, în piață, în trenuri, pe stradă și în alte locuri, se poate deduce că starea de spirit a populației românești în ultimul timp este oarecum agitată din manifestările afișate față, țâșnind un permanent sentiment de aversiune... față de germani”. Documentul, o notă informativă adresată Inspectoratului de poliție Suceava, enumeră păreri, comentarii diverse în legătură cu această temă, care subliniază „acțiunea nefastă” germană în privința integrității teritoriale, independenței, ocupația mascată. Reducerea efectivelor militare de care vorbea Antonescu este privită ca o dezarmare plănuită de germani. Suspiciunea față de Reich, provine din cunoașterea acțiunilor sale din Europa, unde cu armele și diplomația s-a impus fără scrupule. Populația respinge aderarea la Axă, după ce „am lăsat țara să fie spintecată, suntem ca și ocupați, lipsiți de pâine și strictul necesar fără a fi avut vreo vină”. Soldatul este nemulțumit de „lungile concentrări” (Antonescu a luat măsuri să fie reduce) și „insuficiența ajutorării familiilor rămase acasă”. Organele militare germane se amestecă în administrație „provocând confuzii de competențe și împiedicând normala funcționare a aparatului administrativ și militar”, impresie stânjenitoare „căci primind ordine și directive direct de la armata germană se dă aspectul unei administrații străine în țara noastră”. Germanii Reich-ului sunt aroganți, trufași, „această atitudine de superioritate manifestată de unii germani, abuzând de principiile noastre de incontestabilă ospitalitate – constituind o credință pentru germani că se găsesec într-o țară fără cultură și cu un popor care ar fi laș”³⁰.

Relațiile nu tind deloc să se îmbunătățească. Astfel, un raport al Inspectoratului general administrativ adresat Ministerului Afacerilor Interne, constată următoarele: „Ofițerii români nu au aproape nici un contact cu ofițerii germani. În restaurante, pe străzi nu se văd nicăieri ofițeri români împreună cu ofițeri germani. Asemenea, „intelectualitatea civilă românească se ține în completă rezervă. Ostilitatea merge până acolo încât ofițerii germani nu sunt găzduiți pe la români sau invitați în familiile românești[...]. Toate încartiruirile soldaților și ofițerilor germani se fac la sași și unguri, care fraternizează între ei, făcând o atmosferă dușmănoasă românilor”³¹.

Un ordin al Președintelui Consiliului de Miniștri transmis prin Ministerul Muncii, pe baza semnalelor primite că „unii funcționari români își exprimă pe față

³⁰ 23 August 1944. Documente (1934-1943), vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, p. 254.

³¹ *Ibidem*, p. 257.

părerea că Germania va pierde războiul și prezintă în discuțiuni această eventualitate, ca o dorință proprie de care se bucură în mod inconștient” obligă pe aceștia „să se abțină de la orice discuțiune sau propagandă antigermană, care ar leza sentimentele de prietenie existente între România și Marele Reich. Sunt amenințați cu măsuri punitive cei care instigă sau colportează zvonuri subversive și tendențioase”³². Funcționarii trebuie să semneze că au luat cunoștință de acest ordin în tabele speciale.

Pentru locuitorii evrei viața a devenit un coșmar după septembrie 1940 și continuă să fie și după înlăturarea legionarilor. O avalanșă de legi antisemite, pogromul de la Iași aspru condamnate de liderii democrați; presiuni polițienești pentru a storce bani, obiecte pentru front, recrutări pentru muncă obligatorie³³.

La 23 august, ambasadorul elvețian scrie în raportul său politic, că în opinia publică defetismul ia amploare și „duce la popularea închisorilor”. Privește cu interes activitatea opoziției democratice care este sigură de victoria anglo-saxonă și se întreabă „dacă guvernul va încerca s-o oprească prin teroare, sau dacă va ține cont de starea de spirit care nu a dispărut niciodată și care pare să fie în recrudescență. Un lucru este sigur: la București, ca și la Vichy, nu se va putea face să triumfe pentru mult timp, o «ordine nouă» pe care opinia publică o respinge și care nu are alți apărători decât tirania polițienească”³⁴.

De la o zi la alta, războiul tot mai necruțător a devenit impopular prin sacrificiile impuse. „În toate clasele sociale, opinia publică românească începe să aibă neliniști serioase asupra rezultatului războiului[...]. Ceea ce alimentează această angoasă este, pe lângă creșterea mizeriei, afluxul de răniți aduși de pe front. Ei sunt atât de numeroși în București, încât majoritatea spitalelor nu pot să le ofere decât un pat pentru doi”³⁵.

Chiar de la începutul războiului, se dovedește că înzestrarea armatei cu cele necesare traiului cotidian este, cu toate eforturile lui Antonescu, destul de precară mai ales în comparație cu situația germanilor. Când germanii reproșează „pe față lipsa de organizare a armatei aliate și mai ales a serviciilor lor de intențență” românii se disculpă arătând „nu fără nemulțumire, că dacă soldații lor sunt prost hrăniți și mai repede epuizați decât camarazii lor... din cel de-al treilea Reich, aceasta se datorează faptului că aceștia își adjudecă partea leului din resursele comune. Ofițerii români nu ascund faptul că oamenii lor, comparând traiul lor cu cel al germanilor, se dădeau la reflecții de nemulțumire”³⁶.

Pentru a îmbunătăți viața în tranșee, guvernul trece la rechiziții de obiecte. Cea mai expusă este comunitatea evreiască terorizată prin măsuri polițienești și amenințată cu deportarea. Înfrișată prin veștile „îngrozitoare despre deportările din Basarabia,

³² *Ibidem*, p. 261.

³³ Mihail Sebastian, *op.cit.*, p. 366-367.

³⁴ *Magazin istoric*, serie nouă, an XXIV, 1990, septembrie, p. 38-39.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Magazin istoric*, serie nouă, an XXIV, 1990, aprilie, p. 34.

Bucovina spre Transnistria ea se mobilizează. La București trebuie să dea până în 2 zile: 4.000 de perne, 4.000 de pături, 8.000 de cearceafuri, 8.000 de fețe de pernă. Comunitatea e invitată să strângă ea lucrurile, iar dacă nu va izbuti în termenul necesar, operația se va face prin poliție. Echipe de «intelectuali» s-au format în grabă pentru a începe lucrul”. Acest lucru se petrecea la 3 septembrie 1941. La 21 octombrie 1941 cererea se diversifică. Trebuie să predece statului „efecte de îmbrăcăminte” necesare, pentru cumplita iarnă rusească care urma să vină pentru soldați. Scriitorul Mihail Sebastian surprinde deopotrivă absurdul: trebuie să predece aceste lucruri și „cei ce nu au nici un venit”, iar comicul involuntar: „Un om, un evreu care câștigă 10.000 de lei pe lună este obligat să dea: 4 cămăși, 10 perechi izmene, 4 perechi ciorapi, 4 batiste, 4 prosoape, 4 flanele, 3 costume de haine, 2 perechi bocanci, 2 pălării, 2 paltoane, 2 pături de lână, 2 dosuri saltea, 2 dosuri pernă, 2 fețe pernă, 2 cearceafuri”. Este grotesc pentru că cei cu venituri foarte mari trebuie să dea „de necrezut: 36 cămăși, 12 costume, 12 paltoane”. Autorul conchide spre final „e tragic. Costul lucrurilor cerute întrece cu mult venitul luat drept criteriu!”³⁷.

Cu privire la starea internă îngrijorătoare din România, se referă în raportul său și ambasadorul Ungariei la București: „scumpetea, care crește zi de zi, sporește nemulțumirile, îndeosebi în rândurile funcționarilor și muncitorilor, iar pentru cei cu salarii fixe viața a devenit o problemă de nerezolvat. Leul a pornit fără oprire spre inflație, România se află la un pas de catastrofă economică și financiară”³⁸.

Opinia publică pune toate aceste dificultăți, desigur, pe seama războiului și a scurgerii unor imense rezerve economice spre Germania. Represiunea regimului mai ales în condiții de război se face simțită. „Este dificil să evaluezi numărul românilor trimiși în lagăre de concentrare sau cărora guvernul le-a impus domiciliul obligatoriu. Este probabil ca totalul, dacă ar fi cunoscut, ar fi destul de impresionant. Domiciliul forțat sancționează de obicei «vorbiri defetiste», «difuzare de știri false», «ostilitate față de regim». Monitorul oficial publică, destul de des, liste de persoane lovite de această condamnare. Numele celor care pleacă în lagăre de concentrare nu sunt publicate, decât când este vorba de condamnări pronunțate de tribunale pentru «speculă» sau «sabotaj economic». Dar aceeași pedeapsă lovește de asemenea, prin simplă măsură administrativă numeroși «suspecți», printre care figurează câțiva agenți ai lui Maniu»³⁹.

Bătrânul politician, acuzându-l de cedare continuă în fața lui Hitler, îi adusese un usturător rechizitoriu, punându-l într-o comparație deloc măgulitoare: „Și, ca și regele Carol, vă veți plânge până la sfârșit că deși ați suprimat toate libertățile cetățenești, deși ați menținut cenzura, deși ați desființat Parlamentul (sic) și dreptul de activare a opiniei publice libere; și mai ales cu toate că spuneți răspicat că ați legat destinele neamului nostru de destinul Axei și regimul dumneavoastră este un regim de autoritate fătășă, de intoleranță și de conformism obligator și mai strict decât cel imediat anterior, totuși nu

³⁷ Mihail Sebastian, *op.cit.*, p. 405-406.

³⁸ **23 August 1944...**, p. 307.

³⁹ *Magazin istoric*, serie nouă, an XXIV, 1990, octombrie, p. 45.

sunteți înțeles și sunteți lăsat singur în fața sarcinii ce ați primit⁴⁰.

În alt loc, din aceeași scrisoare adresată lui Antonescu, pe la sfârșitul lui iulie 1941, Maniu își exprimă supărarea pentru vexațiunile și măsurile coercitive la adresa „partidelor vechi” care au vrut să nu ajungă în situația aceasta. Drept urmare, „ați refuzat... le-ați interzis activitatea și pe frunzații lor, care ar fi putut forma poziții de rezistență planurile bine stabilite și precis mărturisite ale Germaniei, i-ați lăsat pradă asasinatelor ca pe meritosul economist al P.N.Ț răposatul Virgil Madgearu, i-ați redus la tăcere prin trimiterea lor în judecată pentru justificarea averilor lor personale, i-ați îndepărtat din administrarea propriile lor întreprinderi; i-ați arestat, le-ați sistat plățile, le-ați anulat comenzile și le-ați pus întreprinderile lor în situația de a cădea iremediabil în faliment pentru a fi achiziționate și desființate cât mai ieftin și cât mai sigur de concurenții lor «salvatorii» economiei românești⁴¹”.

Aceste presiuni constante exercitate de opinia publică și mai ales de exponenții partidelor istorice îl fac pe Antonescu, la un moment dat, să se gândească chiar la o schimbare politică. „Credința în victoria germană s-a clintit – afirma ambasadorul maghiar Nagy de la București la 9 septembrie 1941, și după câte se pare, Antonescu a luat deja măsuri de asigurare, în cazul în care armatele germane nu obțin victoria. În acest scop l-a numit ca succesor pe generalul Dragalina, care este cunoscut pentru orientarea sa prooccidentală – mai precis proengleză⁴²”. Aceste zvonuri par a avea un suport real, după cum indică un alt izvor istoric poate mai credibil, „dacă se poate da crezare unor mărturisiri reticente scăpate unor persoane din anturajul său, mareșalul ar începe să întrevadă posibilitatea unui curs al războiului mondial destul de diferit de cel despre care afirma că îl considera în trecut ca o certitudine matematică. Atunci când d-l Maniu l-a întrebat ce va face dacă victoria va abandona într-o zi drapelul cu crucea încârligată, el a răspuns făcând gestul de a-și trage un glonț în cap⁴³”.

Mai rezultă din acest document un lucru foarte important: după ce multă vreme Iuliu Maniu a refuzat să aibă o întrevvedere personală cu Antonescu, pentru a exprima ostentativ că nu poate colabora cu acesta din considerente politice și morale, inevitabilul s-a produs în octombrie 1941. Gestul unei renunțări la putere este retoric ca de atâtea ori, iar încrederea în victoria Axei nu părea să fie zdruncinată serios dacă afirma: „am răspuns domnului Maniu ca o ultimă încercare de a-l aduce la realitățile politice actuale...”. Antonescu făcând caz de primirea unor „saci de scrisori” și acte de felicitări, care constituie aprobarea politicii sale din partea unei mari majorități... începând cu clerul, armata, profesorii, industriașii, muncitorii, țărani etc”, recunoaște „că sunt și unii care nu mă admit, nu cred în victorie, nu vor să vadă realitățile și speră în revenirea la vechile sisteme; nu am stupida vanitate că am realizat unanimitatea adevizunilor și aprobărilor și am lucida certitudine a ceea ce mă așteaptă... dar nu

⁴⁰ **Epistolarul Infernului...**, p. 218-219.

⁴¹ **Ibidem**, p. 233-234.

⁴² **23 August 1944...**, p. 308.

⁴³ *Magazin istoric*, serie nouă, an XXIV, 1990, octombrie, p. 44-45.

lovesc în adversari, nici nu solicit pe nimeni”. Chiar luând în calcul posibilitatea de a fi înlăturat prin violență spune: „totuși continui munca pentru națiune”⁴⁴.

Pe data de 9 noiembrie 1941, Antonescu era validat cu o majoritate zdrobitoare de voturi, printr-un plebiscit criticat de Maniu, pentru că „înlăturând votarea secretă... sub regimul stării de asediu, cu perspectiva lagărelor de concentrare” și „în baza unei propagande unilaterale făcută de către organele guvernamentale” rezultatul este nesigur. Maniu procedează în spirit de fair play, punând totuși în balanță în mod obiectiv realizări și greșeli considerate ca aparținând deopotrivă mareșalului.

Între primele se enunță: înlăturarea regimului carlist, eliberarea Basarabiei, înlăturarea corupției, terorii și dezordinii legionare, „restabilirea inamovibilității magistraților și tendințelor de a introduce un regim de legalitate”, „tendința de românizare legală a vieții sociale și economice, efortul de a realiza o creștere economică, creșterea prețului produselor agricole”, dar o pune pe seama creșterii inflației în bună parte.

În numele P.N.Ț dezaprobă: continuarea războiului „în forma agresivă și cu intențiuni de ocupațiune” în Rusia, slăbirea armatei și prin pierderile de vieți omenești, utilizarea în administrație a unor elemente carliste compromise, înlăturarea abuzivă a unor magistrați, atingerea adusă autonomiei universitare, „dezaprobă regimul special aplicat minorităților, dintre care unele sunt mai favorizate decât înșiși românii, iar altele sunt persecutate cu nesocotirea legilor existente”; dezaprobă, de asemenea, „germanizarea întreprinderilor industriale, comerciale și bancare”; incompetența administrativă, care nu a pus „zăgaz scumpetei mereu crescânde și lipsei catastrofale a articolelor de primă necesitate”⁴⁵. Cauza acestora se află și în acordurile economice cu Germania și Italia, care „au aproape monopol asupra comerțului nostru exterior”.

Punctul cel mai important al opoziției față de guvernarea Antonescu rămâne evident „situația periculoasă și umilă în care se găsește statul român, din punct de vedere internațional, alături de Pactul «Tripartit» care îl pune în dușmănie... cu democrațiile occidentale, neputând să salveze partea ruptă din Ardeal și nici măcar să pună în valoare protocolul dictat la Viena... ale cărui clauze, anume cele favorabile nouă sunt călcate în picioare, iar noi nu putem să manifestăm, nici măcar sufletește, pentru frații asupriți, rupti de la noi în urma hotărârii alianțelor de azi ai țării noastre”⁴⁶.

După o lungă tăcere impusă sieși, datorită ocupării timpului lui Antonescu cu probleme militare, Dinu Brătianu revine la 24 noiembrie 1941 cu o scrisoare către mareșal, în care trecând în revistă dificultățile de ordin intern (inflația monetară, lipsa unor produse de strictă necesitate, orientarea economiei spre necesitățile frontului și dirijarea exporturilor spre Germania, pierderile multor brațe de muncă definitiv pe câmpul de luptă sau prin mobilizarea „sub drapel” etc) și îl sfătuiește să nu aibă „atâta

⁴⁴ **Epistolarul Infernului...**, p. 240-241.

⁴⁵ **Ibidem**, p. 244-245.

⁴⁶ **Ibidem**, p. 245.

încredere ca Hitler ne va restitui Ardealul pe care l-a dat ungarilor”, cu atât mai mult cu cât „persoane marcante germane împreună cu ungurii sugerează propuneri de autonomie a Ardealului sub protectorat german”. Brătianu consideră, ca și altădată, că „singurul mijloc de a întregi țara este de a relua cu armele Ardealul dezlipit. Ungurii nu-l vor ceda niciodată României de bună voie”. În concluzie, românii trebuie să dispună de o armată mai puternică decât a ungarilor, „care nu și-au sleit puterile militare în războiul ce-l ducem alături de germani”. Acest obiectiv național al reîntregirii impune „să degajați armata noastră și să o readuceți pe teritoriul național”⁴⁷ unde va putea fi înzestrată corespunzător în același timp cu refacerea economică.

Campania anului 1941 nu s-a încheiat cu victoria decisivă pentru germani, mai degrabă cu o catastrofă. De Crăciun, Hitler îi făcuse dar lui Antonescu o mașină blindată însoțită de o scrisoare prin care cerea pentru primăvară o armată de 500.000 de oameni. Antonescu, care avea concepția că inamicul trebuie urmărit până la nimicirea lui totală, va continua să meargă alături de Hitler.

Șeful Marelui Statului Major, generalul Iacobici, s-a opus însă proiectului mareșalului de suplimentare a ajutorului militar. El a întocmit un memoriu adresat mareșalului, în care propunea să nu se mai onoreze cererile germane de a trimite noi efective declarând că „războiul departe de țară nu este popular”⁴⁸. Generalul Iacobici, în același timp, „demonstra imposibilitatea materială de a constitui, pentru data prevăzută, armata de întărire pe care șeful său o oferise lui Hitler. Conducătorul s-a supărat. «Mi-am dat cuvântul... nu pot tolera ca dumneavoastră să mă împiedicați să-l țin». Iacobici a replicat: «Dumneavoastră mi-ați cerut un aviz de tehnician, eu vi l-am dat și nu văd mijlocul să-l modific»⁴⁹. Iacobici a făcut cerere să fie desărcinat din funcție, dar Antonescu l-a destituit. Cauza de fond pentru înlăturarea sa a fost contestarea dreptului exclusiv al lui Antonescu de a lua decizii vitale fără consultarea Marelui Stat Major. Iacobici s-a apărat pentru posteritate lăsând în arhive niște lămuriri, în care confirmă că „am fost dator ca șef al Marelui Stat Major a înregistra și a socoti cu toate manifestațiile neamului, indiferent dacă ele sunt sau nu plăcute înaltei conduceri militare”. El adaugă că impresia de nepopularitate a războiului „se reazemă pe curentul puternic, ce zilnic poate fi constatat la Marele Stat Major în ceea ce privește pe foarte mulți chemați a merge sau a rămâne în Crimeea sau chiar în Transnistria. Se mai poate deduce și dintr-o acțiune a unor foști politicieni, ce ar fi fost întreprinsă pe lângă d-l Conducător al statului, pentru a nu duce spre est cât mai puține forțe”⁵⁰.

Procedul destituirii militarilor care se opuneau continuării războiului peste Nistru fusese aplicat și altor ofițeri superiori ca: Nicolae Ciupercă, comandantul armatei chiar în timpul bătăliei Odessei, apoi Nicolae Pălăgeanu, șeful de Stat Major al Armatei 4; mai înainte, comandantul Diviziei 8 infanterie, generalul Alexandru

⁴⁷ *Ibidem*, p. 248.

⁴⁸ **23 August 1944...**, p. 367

⁴⁹ *Magazin istoric*, serie nouă, an XXIV, 1990, mai, p. 54.

⁵⁰ **23 August 1944...**, p. 367.

Crăsanu. Doctor Șerban Milcoveanu, fost legionar, povestește un fapt inedit, care arată că destituirea lui Iacobici și Ciupercă era urmarea unei atitudini asemănătoare manifestate în 16 iunie 1941, înaintea declanșării războiului. Ca ministru de război Iosif Iacobici a convocat Consiliul Superior al Oștirii, la care fusese chemat și Antonescu și generalul Aurel Aldea. Ei erau hotărâți să supună la vot o moțiune, care prevedea oprirea la Nistru. Nu s-a ajuns a se vota de circa a 30 de generali ce formau Consiliul Superior al Oștirii, pentru că Antonescu a explodat de mânie și ședința s-a suspendat. Generalul Aldea a fost scos din cadrul armatei pentru incapacitate și i s-a stabilit domiciliul obligatoriu⁵¹. Era așadar pentru a doua oară când se încerca a se ajunge la o gândire colectivă în luarea deciziilor militare majore, dar era imposibil. „Tot acest război Antonescu l-a făcut așa cum îl începuse: pe persoana lui, răspunderea lui, ordinul lui, fără asentimentul nimănui, nici al regelui, nici al guvernului, nici al formațiunilor politice. Toată lumea trebuia să execute dispozițiile iar el singur își asumă răspunderea”⁵².

Lipsa unei convenții militare, care să specifice modul de cooperare, a adus multe prejudicii oștirii române, stârnind repulsie față de germani și micșorând popularitatea lui Antonescu. Iată un exemplu: „Diferite mici unități aflate sub comanda unităților germane și asistate de ofițeri germani au fost puse la eforturi supraomenești sau împinse la atac până aproape de epuizarea lor”⁵³. Există rapoarte care arată că germanii se împotrivesc trimerii unor trupe germane în țară, pentru refacerea unor trupe române impunându-le noi eforturi care vor duce la epuizarea completă a acestor unități, făcând apoi imposibilă refacerea lor.

Observații similare făcea și Dinu Brătianu în scrisoarea din 24 septembrie 1942, arătând lipsa de sens a participării românilor în inima Rusiei, pentru a fi sacrificați unor scopuri străine: „Armata noastră, înglobată în cea germană, se decimează pe frontul rusc... Armata română nu mai contează ca armată națională pentru apărarea frontierelor țării. Ea este încadrată în armata germană la peste 1000 km și băgată continuu în primele linii de luptă”⁵⁴.

Istoricul Ion Șuța evidențiază și un alt aspect devenit cu adevărat tragic după 1942 și anume „acceptarea de către Ion Antonescu a unei situații umilitoare chiar pentru el însuși, de a fi subordonatul unui general străin în calitate de conducător de stat și apoi a multor generali și ofițeri români unor generali și ofițeri germani, astfel că s-a creat o stare de spirit necorespunzătoare atât în rândul cadrelor cât și al soldaților”⁵⁵.

În acest fel a fost posibil dezastrul de la Cotul Donului, pentru că decizia se afla în mâinile germanilor. Mai mult, Hitler își asumase conducerea operațiunilor militare, el un civil! Alexandru Cretzeanu notează în cartea sa o surprinzătoare previziune a

⁵¹ **Lumea Magazin**, supliment, 1996, martie, p. 18-19.

⁵² **Ibidem**, p. 18.

⁵³ **23 August 1944...**, p. 363.

⁵⁴ **Ibidem**.

⁵⁵ Ion Șuța, **op. cit.**, p. 114.

experimentatului țărănist: „La începutul lui septembrie 1942, Maniu mi-a declarat cu o îngrijorare profundă «eu consider pierdute armatele noastre din Rusia»»⁵⁶.

Pentru a evita dezastrul ce i s-a conturat după o inspecție pe frontul Stalingradului făcută pe în iulie 1942 și în baza unor informații de ultimă oră, Antonescu s-a întâlnit în toamna lui 1942 cu Hitler, într-un tren de campanie, prilej cu care i-a expus situația gravă în care se aflau trupele române lipsite de aviație și tancuri. Hitler părea lipsit de voință și acționa ca un automat. Antonescu a tras concluzia acestei inutile întâlniri: „Germania a pierdut războiul. Acum trebuie să ne concentrăm toate eforturile ca să nu-l pierdem pe al nostru»»⁵⁷.

O schimbare de atitudine în comportamentul mareșalului intervenea prin mai 1942, lucru observat de diplomatul elvețian: „Limbagul său s-a modificat. El continuă să proclame convingerea sa că Axa va câștiga războiul, dar nu se mai înfurie cu aceeași violență ca înainte împotriva celor care îl contrazic. El se mulțumește astăzi să răspundă: «Dacă împotriva oricăror așteptări viitorul mă va contrazice, voi ceda soarta țării celor care gândesc că pot face mai bine ca mine»»⁵⁸.

După înfrângerea catastrofală din Rusia, Antonescu era în mare derută. El nu primește încurajări nici din partea lui Valer Pop, care invitat la o discuție politică îi spune deschis că „se complace într-o atitudine de totală pasivitate care pune în pericol ieșirea noastră norocoasă din riscurile războiului și existența țării. Afirmă [Antonescu] că este hotărât să ducă războiul până la ultima limită alături de Germania, iar dacă soarta războiului ar fi până la urmă nefericită, este decis să se retranșeze cu 2-3 divizii în munții Vrancei și să moară până la ultimul om, realizând gloriosul sfârșit al lui Decebal”. La obiecția lui Valer Pop că „această soluție spectaculoasă poate fi o dezlegare pentru el personal, dar nu și pentru România care vrea și trebuie să trăiască”, Antonescu declară mai întâi că „cedează locul”, chiar îi face această ofertă și interlocutorului, pentru ca peste puțin timp să spună că „va zdrobi cu ultima energie pe oricine care se va ridica împotriva lui. După astfel de ieșiri și contradicții, orice schimb de vederi fiind fără rost pun capăt întrevederii»»⁵⁹.

Aceste presiuni venite din toate părțile nu s-au lăsat fără efecte. Prin Mihai Antonescu, ministrul său de externe, guvernul antonescian face pași discreți pentru ieșirea din război. Mihai Antonescu îi declară ambasadorului Elveției: „din spatele ocoliturilor și precauțiilor oratorice după care se adăpostește... principiul ralierei totale la cel de-al treilea Reich, a dat faliment” și deci este necesar „a restaura libertatea de acțiune a țării mele»»⁶⁰. În paralel cu aceste acțiuni diplomatice de ieșire din Axă, Antonescu cedează „puterii de sugestie a Führer-ului și după convorbirile cu Hitler din 12-13 aprilie 1943, publică un comunicat în care își confirmă hotărârea de a

⁵⁶ Alexandru Cretzianu, **op.cit.**, p. 103.

⁵⁷ Gheorghe Barbul, **op.cit.**, p. 142.

⁵⁸ *Magazin istoric*, serie nouă, an XXIV, 1990, decembrie, p. 63.

⁵⁹ Valeriu Pop, **Amintiri politice (1936-1945)**, București, Editura Vestala, 1999, p. 231.

⁶⁰ *Magazin istoric*, serie nouă, an XXV, 1991, februarie, p. 51.

lupta „fără șovăire”, „contra bolșevismului și plutocrațiilor anglo-americane”, „până la victoria finală”⁶¹.

A urmat iarăși protestul exponenților partidelor istorice care, în 20 aprilie 1943, declarau lui Antonescu: „ca șef al unui regim de dictatură, nu aveți dreptul să angajați națiunea într-o direcție în care ea nu vă poate urma, deoarece ea are conștiința că odată Basarabia și Bucovina readuse la trupul țării, România nu are nici un motiv să lupte sau să dorească înfrângerea Angliei și Statelor Unite”⁶².

Opoziția democratică reunită consideră apoi, că este o eroare politică a înfățișa „participarea noastră la război ca o cruciadă în contra bolșevismului, în loc de a arăta că scopul nostru nu a fost altul decât a redobândi Basarabia și Bucovina”⁶³.

Mihai Antonescu a răspuns direct lui Ion Mihalache, care i-a adus scrisoarea – ca delegat din partea șefilor liberal și țărănist, pentru a fi înmănată mareșalului că „nu putea sau cel puțin nu încă – să se expună riscului unei reacții violente din partea Reich-ului”⁶⁴.

Ion Antonescu aduce justificări pentru politica sa și atacă cu duritate trecutul partidelor istorice, care consideră el sunt vinovate de catastrofa în care se găsește țara. El ia în calcul enormele „riscuri politice, militare și economice, imediate și îndepărtate”, ale ieșirii din angajamentul german și în mod responsabil se întreabă, având în vedere faptul că a permis opoziției să stabilească contacte diplomatice cu marile puteri democratice: „Și ce garanții aduceți poporului în schimbul retragerii din luptă și ca o consecință a abandonării garanțiilor germane?”⁶⁵

Opoziția democratică a remis o copie după memoriu adresată mareșalului și regelui Mihai împreună cu o scrisoare personală, pentru a-l determina să provoace o schimbare de regim prin înlocuirea lui Antonescu cu mareșalul Prezan în fruntea unui guvern de tranziție. Sarcina acestuia era evidentă – ieșirea din război.

La începutul lui septembrie 1943, opoziția părea convinsă că schimbarea va putea fi făcută tot de mareșal „în momentul în care armatele anglo-americane se vor apropia de marginile regatului”⁶⁶.

Diplomatul elvețian, pus la curent cu toate aceste legături între opoziție și cei doi Antonești, este convins că mareșalul dorește această schimbare, problema cea mai delicată fiind „alegerea momentului oportun”⁶⁷. Faptul că opoziția se adresează regelui în același timp cu audiențele pe care Mihai Antonescu le are la suveran, pe 19 și 24 august, îl determină pe autorul notelor diplomatice să avanseze supoziția că „guvernul și opoziția sunt de acord pentru a rezerva Coroanei rolul de arbitru suprem”⁶⁸.

Opoziția a criticat și gestul guvernului de a recunoaște guvernul republican –

⁶¹ **Epistolarul Infernului...**, p. 368-369.

⁶² **Ibidem**, p. 368.

⁶³ **Ibidem**, p. 377.

⁶⁴ *Magazin istoric*, serie nouă, an XXV, 1991, martie, p. 43.

⁶⁵ **Epistolarul Infernului...**, p.402.

⁶⁶ *Magazin istoric*, serie nouă, an XXV, 1991, martie, p. 43-44.

⁶⁷ **Ibidem**.

⁶⁸ **Ibidem**.

fascist fondat de Mussolini în nordul Italiei, după ce regele Italiei numise pe mareșalul Badoglio cu formarea noului guvern, cel care a încheiat armistițiul de pace cu aliații anglo-americani. Acest nou act servil al guvernului, în concepția opoziției, nu putea decât să agraveze relațiile cu Anglia și S.U.A și era considerat o imixtiune în treburile interne ale unui alt stat. O consecință a schimbărilor politice din Italia era de fapt dispariția Tratatului Tripartit. În aceste condiții, explică liderii democrați, Hitler a creat „o ficțiune care să ascundă caducitatea pactului inițial”. Rezultă, în consecință, din recunoașterea guvernului Mussolini „o manifestare nouă a guvernului român pentru continuarea războiului”⁶⁹.

În martie 1944, sovieticii au intrat din nou în Bucovina, nordul Moldovei și Basarabia. Cei doi lideri democrați cer lui Antonescu, pe 21 martie 1944, să susțină față de germani, deoarece ei nu mai pot asigura granițele românești de o invazie rusă, „trebuie să retrageți restul trupelor noastre care mai operează în Rusia [Crimeea], că nu le mai puteți da concursul militar de până acum și că țara se găsește în situație de nebeligeranță. Pe de altă parte, să comunicați aliaților anglo-ruso-americani hotărârea ce ați luat”⁷⁰. În caz contrar, susține opoziția, ar trebui să-și înainteze demisia.

Pe data de 6 aprilie 1944, reînnoiau cererea disperată de a ieși din alianța cu germanii și de a intra în tratative de armistițiu cu cei trei aliați, „în ceasul al 12-lea”, iar „dacă nu o puteți face să cereți Maiestății sale Regelui, să facă un guvern de generali care să caute să salveze, ceea ce mai poate”⁷¹.

Antonescu nu putea admite ca după atâtea sacrificii să ne predăm lui Stalin, fără nici un fel de măsuri de siguranță și de aceea cum i-a declarat lui Mircea Cancicov, pe 8 aprilie 1944, era hotărât să continue lupta cu orice preț⁷².

Problema capitală a reținerii lui Antonescu de a ieși din războiul antisovietic era cea a obținerii garanțiilor occidentale la încheierea armistițiului privind starea independenței și suveranității statului român, când trupele sovietice pătrundeau în țară.

Așadar, opoziția democratică, chiar dacă inițial a respins ideea participării la un act militar alături de Germania împotriva U.R.S.S, în vâltoarea entuziastă a începutului a aprobat dezrobirea Basarabiei și Bucovinei de nord și reintegrarea lor la patria mamă. Liderii democrați au stăruit în mod consecvent ulterior ca România să-și oprească armata acolo unde încetau și drepturile noastre legitime, apreciind în mod just că pasul riscant de trecere de la un război defensiv, cu obiective naționale, la un război ofensiv ne situează în poziția de stat agresor cu grave consecințe pentru relațiile României cu foștii aliați occidentali.

Opoziția democratică a urmărit cu îngrijorare cum efectele acestei politici au început să se manifeste tot mai defavorabil după preluarea inițiativei de către sovietici. Din păcate, ea însăși nu avea soluții coerente și viabile de salvare națională.

⁶⁹ Epistolarul Infernului..., p. 406-408.

⁷⁰ Ibidem, p. 416-417.

⁷¹ Ibidem, p. 418-419.

⁷² Ibidem.